ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕХНОЛОГІЙ І СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

КВІЛІНСЬКИЙ Олексій Станіславович - доктор економічних наук, Сумський державний університет

https://orcid.org/0000-0001-6318-4001

УДК 342.95

DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2023.2.46

У статті здійснено аналіз законодавчого регулювання управління розвитком технологій і систем штучного інтелекту в Україні. Розглянуто сучасний стан правових засад у цій сфері, акцентуючи увагу на багаторівневій структурі нормативно-правових актів, що формують комплексну регуляторну екосистему для розвитку ШІ. Окреслено гібридний підхід, який полягає у поєднанні спеціальних стратегічних документів із чинним загальним законодавством, що регулює суміжні цифрові відносини – захист даних, авторське право, кібербезпеку тощо. Визначено ключові групи нормативно-правових актів, зокрема законодавчі та підзаконні, які забезпечують правове підґрунтя управління розвитком технологій і систем ШІ. Особливу увагу приділено законодавчим нормативно-правовим актам, які визначають основні принципи, права та обов'язки суб'єктів, що беруть участь у розробці, впровадженні та використанні ШІ, а також встановлюють вимоги до безпеки, захисту персональних даних, прозорості алгоритмів та відповідальності за можливі порушення. Здійснено огляд сучасних досліджень і публікацій, що підкреслюють важливість узгодження національних нормативно-правових актів із міжнародними стандартами, інтеграції етичних норм у процес розробки й впровадження технологій ШІ, а також формування прозорої й гнучкої законодавчої бази. Проаналізовано роль основних галузевих кодексів України (Цивільного, Кримінального, Кримінального процесуального, Кодексу цивільного захисту та Кодексу про адміністративні правопорушення) у регулюванні правових відносин, що виникають у сфері застосування ШІ. Показано, що через мультидисциплінарний характер ШІ, його регулювання інтегрується у фундаментальні галузі права, а управління розвитком таких технологій здійснюється за допомогою спеціальних законів, які регулюють окремі сфери суспільного життя та правовий статус суб'єктів. Детально розкрито принципи законності, об'єктивності і захисту прав учасників процесу, а також процедури контролю і оскарження рішень, прийнятих із використанням ШІ.

Ключові слова: штучний інтелект, технології штучного інтелекту, системи штучного інтелекту, управління, розвиток, адміністративно-правове забезпечення, правові засади, нормативно-правові акти, закон.

Постановка проблеми

Сучасна система правових засад управління розвитком та впровадженням технологій і систем ШІ в Україні перебуває на етапі активного формування. Вона репрезентована багаторівневою структурою законодавчих і підзаконних актів, які утворюють комплексну регуляторну екосистему. Станом на сьогодні українська модель управління базується на гібридному підході, який полягає в поєднанні спеціальних стратегічних документів із чинним загальним законодавством, що регулює суміжні цифрові відносини (захист даних, авторське право, кібербезпеку і т. п.). З огляду на що окреслимо такі групи правових засад управ-

ління розвитком технологій і систем ШІ як законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України.

У цьому контексті наступною групою правових засад управління розвитком технологій і систем ШІ виступають саме законодавчі нормативно-правові акти. Їх розкриття є необхідним для формування цілісного уявлення про механізми регулювання цієї сфери у межах національного правового поля. Законодавчі нормативно-правові акти України визначають основні принципи, права та обов'язки суб'єктів, що беруть участь у розробці, впровадженні та використанні технологій ШІ, а також встановлюють чіткі вимоги до безпеки, захисту персональних даних, прозорості алгоритмів та відповідальності за можливі порушення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій у сфері законодавчого регулювання управління розвитком технологій і систем ШІ демонструє активний інтерес науковців до проблеми узгодження національних нормативно-правових актів із міжнародними стандартами. Дослідники підкреслюють необхідність формування прозорої й гнучкої законодавчої бази, яка забезпечує рівновагу між стимулюванням інновацій та захистом суспільних інтересів, а також інтеграцію етичних норм у процес розробки та впровадження технологій штучного інтелекту. Синтез наукових поглядів дозволяє стверджувати, що законодавче регулювання управління розвитком технологій і систем ШІ ґрунтується на міжнародних правових засадах, які є фундаментом для ефективної інтеграції національної правової системи із глобальними тенденціями та викликами сучасного цифрового суспільства.

Саме тому **завданням** цієї статті є детальний аналіз законодавчого регулювання управління розвитком технологій і систем ШІ в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Слід указати, що технології та системи ШІ використовуються в різних сферах суспільного життя й охоплюють різні види суспільних відносин, з огляду на що управління розвитком таких технологій і систем здійснюється за допомогою спеціальних законів, які регулюють окремі сфери суспільного життя (наприклад, кримінальної юстиції, національної безпеки, економічного сектору й т. п.), правовий статус окремих суб'єктів тощо. При цьому підкреслимо, що через мультидисциплінарний характер ШІ, його регулювання в Україні інтегрується у фундаментальні галузі права. Оскільки системи ШІ впроваджуються у сфери з високим рівнем ризику (кримінальна юстиція, медицина, оборона), управління ними спирається на кодифіковане законодавство, яке забезпечує системність та стабільність правового регулювання.

Так, Цивільний кодекс (далі – ЦК) України [1] відіграє важливу роль у регулюванні правовідносин, що виникають у сфері розвитку й застосування технологій та систем ШІ. Зокрема, його положення визначають загальні засади виникнення, реалізації та захисту цивільних прав і обов'язків, пов'язаних із використанням ШІ, включаючи питання власності на результати інтелектуальної діяльності, відповідальності за шкоду, заподіяну внаслідок використання автоматизованих систем, а також договірних відносин щодо створення, передачі, ліцензування чи комерціалізації об'єктів, генерованих ШІ. Відповідно до сучасних тенденцій, положення ЦК України можуть бути використані як основа для подальшого розвитку спеціального законодавства у сфері ШІ, забезпечуючи баланс між інтересами розробників, користувачів, держави та суспільства в цілому. Такий підхід сприяє інтеграції інновацій у правову площину, забезпечуючи правову визначеність і захист прав усіх учасників відповідних правовідносин.

Управління розвитком технологій і систем ШІ також здійснюється за допомогою положень Кримінального кодексу (далі – КК) України [2] через встановлення меж дозволеної поведінки. КК України містить норми щодо відповідальності за несанкціоноване втручання в роботу автоматизованих систем (Розділ XVI), що стосується і зламів алгоритмів ШІ. Також актуальним є питання кваліфікації злочинів, вчинених із вико-

ристанням дипфейків або ШІ-технологій. Своєю чергою, Кодекс України про адміністративні правопорушення [3] визначає відповідальність за порушення правил захисту інформації та порядку обробки персональних даних, що є критично важливим для навчання ШІ-моделей.

Кримінальний процесуальний кодекс України [4] визначає процесуальні засади використання технологій і систем ШІ, встановлюючи чіткі правила щодо допустимості, порядку отримання, фіксації, зберігання та використання доказів, отриманих із застосуванням ШІ. Зокрема, впровадження ШІ у кримінальний процес потребує дотримання принципів законності, об'єктивності, змагальності сторін, а також забезпечення прав підозрюваних, обвинувачених і потерпілих. Важливо, щоб результати, отримані за допомогою ШІ, проходили перевірку на достовірність і не підміняли судовий розсуд чи оцінку доказів людиною. Водночас законодавство має передбачати процедури оскарження рішень, прийнятих із використанням таких технологій, а також механізми контролю за їх впровадженням з боку суду, прокуратури та адвокатури.

Управління розвитком технологій і систем ШІ у сфері безпеки регулюється положеннями Кодексу цивільного захисту України [5]. Цей кодифікований акт регулює використання автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення, де алгоритми ШІ відіграють ключову роль у прогнозуванні ризиків.

Як зазначалося вище, управління розвитком технологій і систем ШІ в Україні інтегрується у фундаментальні галузі права. Тому його регулювання здійснюється за допомогою спеціальних законів України, які охоплюють різні аспекти функціонування та впровадження ШІ у суспільних, економічних, безпекових, освітніх, медичних та інших сферах. Зокрема, такі закони встановлюють правові механізми щодо захисту персональних даних, забезпечення кібербезпеки, регулювання авторських та суміжних прав, а також визначають процедури обробки інформації, стандартизації, сертифікації та контролю за діяльністю у сфері ШІ.

Управління системами ШІ неможливе без опори на інститути права, які захищають фундаментальні права людини й інтереси держави. Оскільки ШІ працює з великими масивами даних та створює об'єкти інтелектуальної власності, управління розвитком технологій і систем ШІ регламентується положеннями таких Законів України:

– «Про інформацію» регулює «відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації» [6]. Тобто вказаний закон визначає правовий режим інформації, яка використовується системами ШІ, та права суб'єктів на доступ до такої інформації;

– «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», регулюючи «відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах» [7], визначає вимоги до технічного захисту даних, що використовуються системами ШІ, особливо в органах державної влади та військовій сфері;

– «Про інноваційну діяльність» [8], який регулює фінансові й організаційні інструменти стимулювання розробників ШІ-технологій через гранти, технопарки та інноваційні структури;

– «Про захист персональних даних», який регулює порядок збирання, зберігання й обробки даних, на яких навчаються та працюють системи ШІ. «Цей Закон поширюється на діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на обробку персональних даних, що містяться у картотеці чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів» [9]. Тобто названий законодавчий акт виступає ключовим обмежувачем для алгоритмів ШІ, що працюють з масивами Big Data. Таким чином, правові засади обробки даних є основою для забезпечення приватності та недопущення дискримінації, що, своєю чергою, є критично важливо для запобігання несанкціонованому профілюванню осіб;

– «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», який «визначає правові та організаційні основи забезпечення

захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки» [10]. Цей закон встановлює вимоги до захисту систем ШІ, які інтегровані в об'єкти критичної інфраструктури;

– «Про національну безпеку України» [11] визначає засади управління технологіями в оборонному секторі, включаючи розробку автономних систем озброєння та систем аналізу розвідувальних даних на основі ШІ. Цей закон відіграє важливу роль у визначенні стратегічних підходів до впровадження інноваційних технологій у сфері оборони, забезпечуючи правове підґрунтя для застосування ШІ при моделюванні сценаріїв бойових дій, автоматизації управління військовими підрозділами, оперативному аналізі великих масивів даних, а також підвищенні ефективності систем протидії кіберзагрозам. Указаний нормативно-правовий акт закріплює вимоги до безпеки, прозорості та контролю за використанням ШІ-технологій у критичній інфраструктурі оборонного значення, визначає межі допустимого застосування автономних систем і встановлює механізми державного нагляду та координації у цій сфері;

– «Про електронні комунікації», який «визначає правові та організаційні основи державної політики у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра, а також права, обов'язки та відповідальність фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у відповідній діяльності або користуються електронними комунікаційними послугами» [12]. У сучасних умовах розвитку ШІ ефективність його впровадження значною мірою залежить від якості та надійності електронних комунікаційних систем. Відповідно, Закон України «Про електронні комунікації» відіграє ключову роль у забезпеченні правового регулювання обміну великими обсягами даних, що використовуються для навчання та роботи алгоритмів ШІ. Саме завдяки цьому нормативному акту встановлюються стандарти щодо захисту інформації під час її передачі, вимоги до конфіденційності та цілісності даних, а також механізми протидії кіберзагрозам, які можуть вплинути на функціонування інтелектуальних систем;

– «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг», визначаючи «засади надання електронних публічних послуг, публічних послуг, комплексних електронних публічних послуг, автоматичного режиму надання електронних публічних послуг» [13], створює правову основу для впровадження ШІ-асистентів (чат-ботів, систем автоматичного опрацювання заяв) у взаємодії держави з громадянами (наприклад, у месенджерах чи порталі «Дія»);

– «Про авторське право і суміжні права» містить важливі норми (ст. 33), що регулюють статус «неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою». Це одна з перших у Європі спроб на законодавчому рівні врегулювати правовий статус контенту, створеного ШІ (так зване право особливого роду sui generis). Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 33 цього законодавчого акта «неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта. Твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою» [14]. При цьому законодавець установлює, що «право особливого роду (sui generis) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, виникає внаслідок факту генерування цього об'єкта і починає діяти з моменту його генерування» [129];

– «Про хмарні послуги» визначає та регулює «правові відносини, що виникають при наданні хмарних послуг, та встановлює особливості використання хмарних послуг органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим,

органами місцевого самоврядування, військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, державними підприємствами, установами та організаціями, суб'єктами владних повноважень та іншими суб'єктами, яким делеговані такі повноваження» [15]. Тобто вказаний нормативно-правовий акт визначає правові засади надання хмарних послуг, на базі яких зазвичай розміщуються обчислювальні потужності для складних систем ШІ, особливо в державному секторі.

Безперечно, наведений вище перелік законів України, якими здійснюється регулювання управління розвитком технологій і систем ШІ не є вичерпним. Важливо відзначити, що правове поле у сфері ШІ постійно розширюється й адаптується до нових технологічних викликів, що зумовлює необхідність оновлення законодавства відповідно до сучасних тенденцій і міжнародних стандартів. Окрім того, дедалі більшої актуальності набуває питання розробки етичних кодексів, впровадження механізмів моніторингу та оцінки впливу технологій ШІ на суспільство, а також забезпечення прозорості й підзвітності у процесах їх впровадження. Тобто законодавство у сфері ШІ не лише спрямоване на врегулювання окремих питань, пов'язаних із розробкою, впровадженням та використанням таких технологій, але й забезпечує гармонізацію національних норм із міжнародними стандартами, сприяє формуванню етичних принципів та культури відповідального користування інноваціями. Оскільки сфера ШІ є надзвичайно динамічною та міждисциплінарною, ефективне правове регулювання потребує постійного оновлення, адаптації до сучасних викликів і тенденцій, а також залучення широкого кола фахівців для розробки комплексних нормативно-правових актів, які враховують інтереси держави, суспільства й кожної окремої людини. Відповідно, правове регулювання розвитку технологій і систем ШІ в Україні здійснюється шляхом прийняття та впровадження спеціальних законів, що забезпечують системність, прозорість і стабільність управління цією сферою, створюють передумови для інтеграції інновацій у правове поле та гарантують захист прав усіх учасників відповідних правовідносин.

Висновки

Отже, правове регулювання розвитку технологій і систем ШІ в Україні ґрунтується на комплексі спеціальних законодавчих актів, які забезпечують системність, прозорість і стабільність управління цією сферою. Враховуючи динамічний характер інновацій, важливо постійно оновлювати нормативно-правову базу, гармонізувати її з міжнародними стандартами та впроваджувати етичні принципи використання ШІ. Такий підхід сприяє формуванню культури відповідального користування технологіями, захисту прав усіх учасників правовідносин і створює необхідні умови для інтеграції інновацій у правове поле держави.

Література

1. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40–44. Ст. 356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

2. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text; https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

5. Кодекс цивільного захисту України: закон України від 02.10.2012 № 5403-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 34–35. Ст. 458. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text

6. Про інформацію: закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відомості Верхо-*

вної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text

7. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1994. № 31. Ст. 286. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр#Text

8. Про інноваційну діяльність: закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2002. № 36. Ст. 266. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text

9. Про захист персональних даних: закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2010. № 34. Ст. 481. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text

10. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2017. № 45. Ст. 403. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text

11. Про національну безпеку України: закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2018. № 31. Ст. 241. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text

12. Про електронні комунікації: закон України від 16.12.2020 № 1098-IX. *Офіційний вісник України.* 2021. № 6. Стор. 10. Ст. 306. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text

13. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг: закон України від 15.07.2021 № 1689-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 2021. № 47. Ст. 383. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#Text

14. Про авторське право і суміжні права: закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 2023. № 57. Ст. 166. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

15. Про хмарні послуги: закон України від 17.02.2022 № 2075-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 2023. № 15. Ст. 52. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text

Kvilinskyi Oleksii Stanislavovych
D.Sc. in Economics
Sumy State University, Sumy, Ukraine
https://orcid.org/0000-0001-6318-4001

LEGISLATIVE REGULATION OF THE GOVERNANCE OF THE DEVELOPMENT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES AND SYSTEMS

The article presents an analysis of the legislative regulation of the management of the development of artificial intelligence (AI) technologies and systems in Ukraine. It examines the current state of the legal framework in this field, emphasizing the multi-level structure of regulatory legal acts that form a comprehensive regulatory ecosystem for the development of AI. A hybrid approach is outlined, involving the combination of special strategic documents with the existing general legislation that governs related digital relations – data protection, copyright, cybersecurity, and more. The main groups of regulatory legal acts are identified, in particular legislative and subordinate, which provide the legal basis for managing the development of AI technologies and systems. Particular attention is given to legislative regulatory acts that define the fundamental principles, rights and obligations of parties involved in the development, implementation and use of AI, as well as establishing requirements for security, personal data protection, algorithm transparency, and liability for potential breaches. The article reviews contemporary research and publications highlighting the importance of harmonizing national regulatory legal acts with international standards, integrating ethical norms into the process of developing and implementing AI technologies, and forming a transparent and flexible legislative base. The role of the main sectoral codes of Ukraine (Civil, Criminal, Criminal Procedure, Civil Protection, and Administrative Offences Codes) in regulating legal relations arising in the field of AI application is analyzed. It is shown that due to the multidisciplinary nature of AI, its regulation is integrated into fundamental branches of law, and the management of such technologies is carried out through special laws that govern specific spheres of public life and the legal status of entities. The principles of legality, objectivity, and the protection of participants' rights, as well as the procedures for controlling and appealing decisions made with the use of AI, are described in detail.

Keywords: artificial intelligence, artificial intelligence technologies, artificial intelligence systems, management, development, administrative and legal provision, legal framework, regulatory legal acts, law.